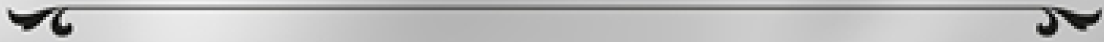
Muzıkacı Yanko ve Kamyonka

Henryk Sienkiewicz

Çeviren
Ahmet Rasim

 papersense

Muzıkacı Yanko ve Kamyonka

Henryk Sienkiewicz

Çeviren

Ahmet Rasim

papersense

Henryk Sienkiewicz

Kimi zaman Litwos mahlasını da kulanan Polonyalı yazar Henryk Adam Aleksander Pius Sienkiewicz, 1846’da Wola Okrzejska’da doğmuştur. Eserleri Leh dilinin zirvesi sayılan Sienkiewicz, Roma İmparatorluğu’nda Hıristiyanların karşılaştıkları zorlukları anlattığı şaheseri “*Quo Vadis?*” romanıyla dünya çapında haklı bir şöhrete kavuştu. On yedinci yüzyıl Polonya tarihi ve kültürünün fotoğrafını çektiği meşhur Üçlemesi (*Demir ve Ateş*, *Tufan*, *Bay Wolodyjowski*) ile tarihî roman türünün zirvesinde kendine yer açtı. Edebiyat gücünü 1905 yılında Nobel ile taçlandıran Sienkiewicz 15 Kasım 1916’da İsviçre’de hayata veda etmiştir.

Ahmet Rasim

Yeni Türk edebiyatının özgün ve zengin kalemlerinden Ahmet Rasim, 1864 İstanbul doğumludur. Yaşadığı dönemin getirdiği bir talihle Tanzimat, Meşrutiyet ve Cumhuriyet dönemlerine tanıklık eden Ahmet Rasim, İstanbul sokaklarını ve insanlık hallerini başarılı bir şekilde yazmıştır. Elli yılı aşan yazarlık hayatı boyunca birçok türde eserler vermiş, tercümeler yapmış ve gazetecilikle uğraşmıştır. Cumhuriyet döneminde milletvekilliği de yapan Rasim, 1932 yılında, doğduğu şehir İstanbul’da ömrünü tamamlamıştır.

Muzıkacı Yanko ve Kamyonka

Henryk Sienkiewicz

Çevirmen: Ahmet Rasim

Papersense Yayınları

Yayın Koordinatörü
Ayşe Müşerref Kot

Proje Editörü
Samet Yalçın

Kapak Tasarımı
Zahid Yıldırım

İç Çizimler
Onur Erler

Osmanlıcadan Sadeleştiren
Papersense Editoryal Ekip

Hikâyelerin Orijinal İsimleri
Lux in Tenebris Lucet
Janko Muzykant

1. Baskı
Şubat 2014, İstanbul

2. Basım
Haziran 2014, İstanbul

Papersense Yayınları
Altunizade Mah. Kısıklı Cad. Aköz İş Merkezi No:14 B Blok D:7
Üsküdar - İstanbul

ISBN: 978-605-160-394-0
Kültür Bakanlığı Yayıncılık Sertifika No: 29281

Muzıkacı Yanko ve Kamyonka

Henryk Sienkiewicz

Çeviren

Ahmet Rasim

papersense

İki Hikâyenin Yüzyıllık Serüveni

Elinizdeki bu küçük hikâye kitabının da bir hikâyesi var. Bundan yaklaşık yüz sene evvel Ahmet Rasim, Sienkiewicz'in hikayelerini tercüme ederken, kendi tercümelerinin de o dönemde yapılmış birçok tercüme gibi, zaman içinde, Türkiye'nin kendine has kırılmaları ve savrulmaları sebebiyle unutulacağını elbette düşünmemişti. Hatta tercümesini kaleme aldığı harflerin yakın zamanda okunmaz olacağını belki de aklına bile getirmemişti.

Papersense Yayınevi olarak, ileride, 'İlk Tercümeler' başlığı altında okurlara sunacağımız bir kitap dizisini *Muzıkacı Yanko ve Kamyonka* (orijinal ismiyle *Lux in Tenebris Lucet*) gibi iki hoş hikâyeyle müjdeliyor ve Ahmet Rasim'in harikulâde tercümesiyle takdim ediyoruz.

Ahmet Rasim'in eserlerine aşina olanlar, hem *Muzıkacı Yanko*'da hem de *Kamyonka*'da Rasim'in bu eseri neden tercih ettiğine dair ipuçları bulabilirler. Rasim'in *Güzel Eleni* isimli 'novella'sındaki iki ana karakterden biri olan Yani'de de tıpkı Muzıkacı Yanko'da olduğu gibi, nasıl desek, açmak üzere olan bir çiçek gibi, hayata henüz temas etmeye başlayan, ilk defa kendini hissetmeye, bir şeylere dokunmaya başlayan taraflar vardır. Mütereddit bir çocuk olan Yanko, uzakların sesini duyduğu kemana uzanmaya çalışmakta, Yani ise kibrit satmaya çıktığı Galata'nın pis küf kokan, kötü balozlarına girerek hayata atılmaktadır. Dünya, onlar için henüz dokunulmamış bir atlastır. Kendilerini çeken her ne ise, onun peşinden, sonucunu düşünmeden koşacaktırlar.

Son olarak, tercümenin diliyle ilgili okurlara bir izahât borcumuz var. Hikâyeleri olduğu haliyle transkripte ettiğimizde bazı kelime ve kalıpların günümüz okuru için anlaşılmaz olduğunu gördük. Hâl böyle iken, ister istemez, bunların güncel hâllerini kullandık. Okurlarımızın bu zorunlu tercihimizi hoş göreceğini ümit ediyoruz.

Samet Yalçın

Polonya’nın Ruhunu İnşâ Eden Büyük Bir Yazar

Henryk Sienkiewicz

Henryk Adam Aleksander Pius Sienkiewicz 5 Mayıs 1846’da Polonya’da doğdu. 1914’te başladığı Lejyonlar romanını bitiremeden 15 Kasım 1916’da İsviçre’de öldü.

Lise eğitiminin ardından tıp ve tarih-filoloji eğitimi aldı. Genç bir muhabir olarak çalıştığı dergi için Amerika’yı ve Avrupa’yı gezdi. *“Epik bir yazar olarak seçkin meziyetleri nedeniyle”* Henryk Sienkiewicz’e 1905’te Nobel Edebiyat Ödülü lâyık görülmüştür.[1]

Yazar olarak isminin günümüze kadar gelmesini sağlayan Üçleme (*Demir ve Ateş* 1883, *Tufan* 1886, *Bay Wolodyjowski* 1888), *Quo Vadis?* ve *Töton Şövalyeleri* gibi eserleriyle tarih ile edebiyatı etkin bir dille satırlara dökmüş olan yazar, Polonya tarihini ve Hristiyanlığın çileli ilk dönemlerini eserlerinde yoğun olarak işlemiştir. Yurttaşlık bilincini milletinin zor günlerinde canlı kılmak için özel bir çaba sarf etmiş ve romanlarında doğrudan ya da dolaylı olarak alt metinde hep bu gayeyi gözetmiştir.

“Üçleme”sinin ilk cildi *Demir ve Ateş*’te (Ogniem i Mieczem, 1883) Polonya-Kozak Savaşı’nı, ikincisi *Tufan*’da (Potop, 1886) İsveç’in Polonya işgalini, son cilt *Bay Wolodyjowski*’de (Pan Wolodyjowski, 1888) ise 1673’te Osmanlılarla yapılan Hotin Savaşı’nı arka fon olarak kullanmış ve büyük eserlerin olmazsa olmazı aşk kavramını da yoğun tarihsel metinlerine ustalıkla yedirmiştir. Meselenin çarpıcı tarafı, *Demir ve Ateş*’in yazıldığı

yıllarda Polonya'nın Almanya, Avusturya-Macaristan ve Rusya arasında pay edilmiş, harita üzerinde nâmevcut bir ülke olmasıdır.

Henryk Sienkiewicz üçlemenin son cildini yazmadan bir yıl önce Osmanlı ve İslâm coğrafyasıyla kültürünü daha yakından tanımak için İstanbul'a gelmiştir. Bu noktada insan düşünmeden edemiyor; acaba yazar ile yazarın elinizdeki bu iki minik öyküsünü tercüme edip, öyküleri 1900'de Artin Asadoryan Şirket-i Mürettibiyye Matbaası'nda bastıran Ahmet Rasim'in yolları kesişmiş midir? Kesiştiyse, bir gün aralarındaki münasebetin boyutuna şahit olabileceğimiz yeni belgeler gün yüzüne çıkar mı, bu belgeler farklı bir hikâyenin konusu olabilir mi?

Sienkiewicz'in eserleri, dilimize yapılan ilk tercümelerinden itibaren günümüze kadar uzanan süre içerisinde müteaddit defalar farklı yayınevleri ve Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları'nca basılmıştır. Bunların içinde *Demir ve Ateş* (kimi yayınevlerince *Ateş ve Kılıç* ya da *Ateş ve Kılıçla* adıyla), *Töton Şövalyeleri*, *Emekdar, İki Bakkal, Fener Bekçisi* (Heynrik Sienkieviç adıyla) kitaplarıyla Milliyet Çocuk Dergisi'nde yayınlanan *Çölde Serüven* isimli çizgi romanını sayabiliriz.

Henryk Sienkiewicz'in Türkçeye kazandırılan kitapları arasında, elbette, en çok dikkat çekeni ise 1896 basımlı, dinî ve tarih içerikli olan *Quo Vadis?*'dir. Hristiyanların Roma İmparatorluğu'nda maruz kaldıkları baskıyı tasvir eden bu roman ülkemizde kimi zaman *Kovadis* adıyla basılmış olsa da daha ziyade "*Quo Vadis?*" ismi tercih edilmiştir. Bu Latince deyim çok sevilmiş olacak ki; deyimi 1950'lerden bu yana yerel ve ulusal basında pek çok yazar köşe ismi olarak kullanagelmiştir.

Sienkiewicz'in eserleri pek çok kez beyaz perdeye de yansıtılmıştır. *Quo Vadis?*'in 1951 tarihli versiyonunda, *İnce Memed* filmindeki Abdi Ağa rolüyle yakından tanıdığımız Peter Ustinov, *Neron* karakteriyle unutulmaz bir performans sergilemiştir.

Kullanımı çok sevilen *Quo Vadis?* kalıbının çıkış noktasına gelince... Rivayete göre Hz. İsa'nın havarisi Aziz Petrus, Neron'un Hristiyanlara yaptığı zulümlerden bunalarak ümitsizliğe kapılmış ve Roma'dan ayrılırken, Appia Yolu'nda, göğe yükselişinin üzerinden yıllar geçmiş olan Hz. İsa'yı bir ışık huzmesi şeklinde görmüştür. O anki şaşkınlığı ile "Domine, Quo Vadis?" (Nereye gidiyorsunuz hazret?) diye sorar. Hz. İsa'nın cevabı, havarisinin aydınlatılmayı bekleyen Roma halkını bırakıp

kaçtığı için tekrar acı çekmek ve çarmıha gerilmek üzere Roma’ya gideceği şeklindedir. Bu, havari için alınması gereken bir ders olur. Havari geri döner ve dinini yaymak için daha büyük bir mücadeleye başlar. Peygamber yerine çarmıha gerilerek misyonunu tamamlar.

Şu an ülkemizde Nobelli yazar Sienkiewicz'in yalnızca iki eseri raflarda bulunuyor. Biri Literatür Yayınları’ndan Nihal Yeğinobalı çevirisiyle çıkan *Quo Vadis?*; diğeri Plato Film Yayınları’ndan Okay Gönensin çevirisiyle çıkan *Ateş ve Kılıç*’tır.

Papersense olarak Osmanlıca yayınlanışının üzerinden 114 yıl geçtikten sonra (Lehçe, İngilizce, Fransızca, Osmanlıca dil yolculuğunun ardından) *Muzıkacı Yanko* ve *Kamyonka*’yı ilk kez günümüz Türkçesiyle; okurların beğenisine sunuyor olmaktan mutluluk duymaktayız.

Özgür Topyıldız

Türkçeyle Yaşayan, Türkçeyi Yaşatan Bir Yazar:

Ahmet Rasim

Türk edebiyat tarihinin anıt isimlerinden Orhan Şaik Gökyay, “Ahmet Rasim’in sözlüğünü yapmak Türkçe’nin yarı sözlüğünü yapmaktır” der. Gökyay’ın maksadı açıktır. Ahmet Rasim’in farklı kaynaklardan beslenen kelime hazinesi, sadece Türkçeyi değil Türkiye’nin toplumsal hafızasını da beslemiştir.

Ahmet Rasim İstanbul sokaklarının zengin argosundan, klâsik kültürün kavramlarına, seyyar satıcıların jargonundan, saray ediplerinin terkiplerine kadar ömrü boyunca bir lisan yolculuğunda yaşamıştır. Bu haliyle Rasim Türkçenin her daim seferî olmuş bir işçisiydi. Ahmet Rasim, Kıbrıs’tan Ermenek’e göçmüş, oradan da Fatih’e (İstanbul) yerleşmiş bir ailenin evladı olarak 1864’te dünyaya geldi. Babası daha doğmadan ailesini terk etmişti. Rasim’in aile serüveninden gelen kültürel arka planı, talihsiz yetimliği ve zaruretler, ihtimal, kaleminin gücünü de belirlemişti.

Tanzimat ve Meşrutiyet arasında doğmuş ve dünyadan ayrıldığı 1932 yılına kadar bütün tarihsel dönemeçleri ve önemli anları içinde yaşamıştı. I. ve II. Meşrutiyetler, II. Abdülhamit istibdadı, Balkan Savaşları, I. Dünya Savaşı ve Cumhuriyetin ilanı Ahmet Rasim’in hayatının fonuydu. Edebiyat ve yazı anlamında hayatını kesen derin çizgiler oldu.

Yazmaya, Hace-i Evvel [ilk öğretmen] Ahmet Mithat Efendi’nin Tercüman-ı Hakikat’inde başladı. Türkiye’nin düşünce ve edebiyat

hayatında tartışmalı ama şüphesiz önemli bir yeri olan Servet-i Fünûn dergisinde yazdı. Rasim'in yazı serüveninde Saadet, İkdam, Sabah, Malûmat, Servet, Tanin, Hak ve Tasvir-i Efkâr gazeteleri de vardır. 68 yıllık ömrünün 50 yılından fazlasını yazarak geçirmiştir. Adeta kaleme, kağıda, tefekküre ve lisana adanmış bir ömür...

Fatihli bir yetim olarak Rasim'in eğitim adresi elbette Darüşşafaka olmuştur. Buradaki eğitimin ardından Posta Telgraf İdaresi'nde memurluğa başlamıştır. Tanzimat'tan itibaren bir yazar/edebiyatçı/mütefekkir geleneği olarak devlet kapısından, yani her iki anlamıyla Babıâli'den yolu geçmiştir. Cumhuriyet döneminde de bu aydın geleneği memuriyet ve mebusluk olarak devam etmiştir. Ahmet Rasim, Cumhuriyet yıllarını mebus olarak geçirmiştir. Hayatı boyunca dahil olduğu bu makamlar belki düşüncelerinin ifadesine (bunu bilemiyoruz) engel olmuşsa bile kaleminin gücünü ve üretkenliğini etkilememiştir. Rasim, şenlikli üslubuyla ve bilgiyle dolu yazılarına her dönem devam etmiştir.

Çok da uzun sürmeyen memuriyet hayatının ilk aylarında Sadberk Hanım ile evlenen Rasim'in 1902'de eşinin ölümüne kadar süren bu evlilikten dört oğlu, iki kızı olmuştur. Torunlarından biri ise bestekâr Osman Nihat Akın'dır (ölümü 1959). Torununa da sirayet eden Rasim'in müzik sevgisi, muhtemelen Darüşşafaka'da bestekâr Mehmet Zekai Dede'den aldığı müzik derslerine dayanıyordu. Hocası sayesinde müziğe bağlanmış ve kültür dünyamıza onlarca beste hediye etmiştir. Rasim aynı zamanda kendi kendine Fransızca öğrenmişti. Harika tercümeler yapacak kadar hem de...

Zaten ilk yazısı da Tercüman-ı Hakikat'te "Yolcu" adıyla yayınlanan bir tercümeydi. Daha sonra popüler bilim yazıları kaleme almaya başladı. Memuriyeti bırakmış ancak bir süre Mekteb-i Behrami'de ve Komonto Musevi okulunda öğretmenlik yapmıştı. 1885'ten sonra ise yegâne uğraşı gazetecilik ve yazarlık oldu. Tarihten bilime, edebiyattan ilahiyata geniş bir yelpazede eserler vermiştir.

Yayın hayatına 1891'de başlayan Servet-i Fünûn'da fen konularındaki yazılarının yanında, tefrika halinde romanlarını da çıkarma imkanı buldu. Servet-i Fünûn'un ilk sayısında mecmua şöyle tarif edilmişti:

"Servet-i Fünûn; edebiyat, fünûn, sanayi, terâcim-i ahvâl, seyahat, roman vesaireden bahsolarak her hafta perşembe günleri çıkar musavver Osmanlı gazetesidir."

Rasim, *Leyâl-i Izdırap*, *Meşakk-ı Hayat* ve *Afife* romanlarını tefrika etti. Ancak üslubu ve edebiyata, topluma bakışıyla Servet-i Fünûn çizgisinden ayrı bir yerde duruyordu. Edebiyat tarihçisi Kenan Akyüz, *Modern Türk Edebiyatı'nın Ana Çizgileri*'nde (1990: s. 88) Servet-i Fünûn'u şöyle konumlandırmıştır:

"Servet-i Fünûn yahut Edebiyat-ı Cedîde Devri, Türk edebiyatında 1860'tan beri devam eden Doğu-Batı mücadelesinin kesin sonucunu -Batı edebiyatının lehine olarak- tayin eden sonuncu safhasıdır."

Ahmet Rasim işte bu tespitte de olduğu üzere Servet-i Fünûn'un batıcı pozisyonunu benimsememiş ve tıpkı Ahmet Cevdet Paşa ile Ahmet Mithat Efendi gibi sentezci ve görece yerli bir çizgiyi tercih etmişti. Rasim, 1895'te çıkan Malumât gazetesinin bünyesinde yayınlanan Hanımlara Mahsus Malûmât'ta ise Leyla Feride müstearıyla yazmıştır. 1898'de Alman İmparatoru II. Wilhelm'in Suriye gezisi sırasında Malûmat gazetesi için Suriye'ye, 1916'da Sabah için Romanya cephesine gitti. Savaş muhabirliği yaptı.

Bütün bu meşgaleler arasında bir de okullar için ders kitapları yazdı. Bunlar; tarih, edebiyat, aritmetik ve fen kitaplarıydı. *Menâkıb-ı İslâm* adlı kitabı vesilesiyle II. Abdülhamit tarafından bir nişanla ödüllendirildi. Ancak Ahmet Rasim'e Türk edebiyatının unutulmazları arasında yer açan eserleri *Şehir Mektupları*, 4 C. (1912-1913), *Tarih ve Muharrir* (1913), *Cidd ü Mizah* (1920), *Eşkâl-i Zaman* (1918), *Gülüp Ağladıklarım* (1924), *Muharrir Bu Ya* (1926) oldu. Bu kitaplarıyla Türkçenin imkânlarını ve kelime dağarcığını zenginleştirdi. Türk Dil Kurumu'nun sözlüklerinde kaynak kişi olarak yer aldı. Devrinin sokak dilini geleceğe ileterek ölümsüzleştirdi. Döneminin yaygın yazar pratiklerinden biri olarak mizah işine de el atan Rasim 1908'de Hüseyin Rahmi ile birlikte 37 sayı süren Boşboğaz ile Güllâbi adlı bir mizah gazetesi çıkardı.

Meslekten tarihçi olmamasına rağmen tarih konusunda da titiz olmaya çalışmıştır. Tarihî olaylara objektif bakmaya, tarih yazımında metoda sadık kalmaya çalışması ve olayları kuru bir dil yerine renkli üslubuyla kitaplaştırmasıyla kendi çapında minimal bir tarih yazıcılığına imza atmıştır. TBMM kayıtlarına göre Fransızca, Rusça ve Arapça bilen Rasim, zengin kaynaklara dayalı ve mukayeseli bir yaklaşım geliştirmiştir. *Terakkiyat-ı İlmiye ve Medeniye*, *Resimli ve Haritalı Osmanlı Tarihi*, *İstibdattan Hakimiyet-i Milliyeye* gibi eserlerinde bu mütevazı çabalarını görmek mümkündür.

Tercümelerinde Avrupa'dan ve Doğudan tarih, edebiyat ve kültür metinlerini tercih etmiş, bunları anlaşılır ve zengin bir üslûpla çevirmeyi başarmıştır. Tercümelerinin hemen hemen tamamı eski Türkçe harflerle basılmıştır. Bunlardan pek azı Latin harflerine aktarılmıştır.

Birçok bestesi de bulunan Ahmet Rasim'in TRT Klasik Türk müziği repertuarında 20'ye yakın bestesi ve 40'tan fazla güftesi kayıtlıdır. Tatyos Efendi'nin bestelediği uşşak makamındaki "Bu akşam gün batarken / Sakın geç kalma, erken gel" güftesi bütün kuşaklarca sevilen, bilinen bir eser olmuştur.

1927'den itibaren Cumhurbaşkanı Mustafa Kemal'in tercihiyle TBMM'nin üçüncü ve dördüncü dönemlerinde milletvekilliği yapmıştır. Ancak son dönemini tamamlayamadan 1932'de Heybeliada'daki evinde dünyaya veda etmiş, buradaki Abbaspaşa Mezarlığı'na defnedilmiştir. Ailesi vefatından 2 yıl sonra çıkan soyadı kanunuyla birlikte Arık soyadını almıştır. Meclis kayıtlarında Ahmet Rasim Arık olarak anılmaktadır.

Erkan Şimşek

Muzıkacı Yanko

Dünyaya dermansız, zayıf geldi. Lohusanın adi yatağının yanında toplanan sağdıç kadınlar, konu komşu hem anaya hem de çocuğa karşı başlarını kederlenerek sallıyorlardı. İçlerinde en kurnazı, en bilgici olan demircinin karısı Simonova hastaya teselli vermeye başladı. Diyordu ki:

“Haydi şimdi başınızın üzerinde mum yakacağım. Komşum, artık sizden hiçbir şey beklenilemez. Öteki dünyaya sefer etmek için tasınızı tarağınızı toplamalısınız. Günahlarınızı affettirmek için de Papaz Efendi’yi çağırtmalısınız.”

Bir diğeri de:

“Şüphesiz, hele küçüğü derhal vaftiz etmeli. Onun Papaz Efendi’yi bile bekleyecek zamanı yok. Hem bu bir vampir olmazsa ne mutlu bize! Sözüme inanınız.”

Böylece söylenerek bir mum yaktı. Sonra çocuğu aldı. O derece su serpti ki çocuk mini mini gözlerini kırpmaya başladı.

Çocuk vaftiz edildi ama ölmedi, bilakis muktedir olabildiği kadar bu cismin bacaklarını oynatmaya başladı. Çocuk ağlamaya koyuldu. Fakat o derece halsiz, o derece acıklı ağlamaya başladı ki konu komşunun rivayetine göre “yavru bir kedi veyahut tıpkı bir enik gibi” ağlıyor zannedildi.

Papaz bulundu. Geldi. Ruhani vazifesini ifa edip gitti. Hasta kadın kendini daha iyi hissetti. Sekiz gün sonra işinin başına döndü. Küçük nefes alıp veriyordu. Fakat sadece “nefes alıp veriyordu.” Dört yaşına gelince ilkbaharda bir guguk kuşu nağmesi sayesinde hastalığını yendi. Küçüğün sağlık durumu iyileşti. Düşe kalka, iyi kötü hasta ömrünün onuncu senesine vardı.

Sürekli nahif, yanık, karnı şiş, yanakları çukur, güya sonsuz bir uzaklığa bakarmış gibi bu cihana bakan açık, parlak gözleri üzerine düşen kenevir rengindeki saçları, neredeyse beyazdı.

Kışın sobanın arka tarafında oturur; soğuktan hatta bazen de anacığı ateş üzerine veyahut tencereye koyacak bir şey bulamadığı zaman açlıktan için için ağlardı. Yazın bir kuşakla sıkı sıkıya bağlı küçük bir gömlek, yırtık bir hasır şapka giyer ve onun altından başını kaldırarak bir kuş gibi bakardı. Anası, o zavallı kadın, bir kırlangıç gibi yabancı bir dam altında kıt kanaat yaşıyor; ihtimal ki yavrusunu kendi tarz ve haline göre seviyordu. Fakat ekseriya dövüyor; edepsiz, çapkın diye paylayıp hırpalıyordu. Sekiz yaşında iken çobanlık yapmaya başlayan Yanko, kulübede yenecek bir şey bulamazsa mantar aramak için ormana gidiyordu. Şaşılacak şey, nasıl oluyordu da bir kurt çıkıp onu parçalamıyordu.

Yanko, biraz saf akıllı idi. Konuşurken köydeki diğer çocuklar gibi parmağını ağzına götürüyordu ama serpilip büyüyeceğine kimse inanamıyordu. Anası da ondan umutlu değildi; çünkü iş hususunda hiçbir şeye yaramıyordu. Nereden geldiği bilinmeyen bir hâli varsa o da dünyada ancak bir şeye, yalnız muzıkaya merak sardığı idi. Her yerde dinlerdi. Büyüdüğü zaman muzıkadan başka bir şey düşünmez oldu. Bazen hayvanları veyahut elinde çift testisi yaban yemişlerini aramak için ormana giderdi. O zamanlarda da eli boş döner, mırıldana mırıldana:

“Anneciğim! Ormanda muzıka gibi bir şeyler çalınıyordu. Ne kadar güzel! Oh! Ohh!” der, anası da bunun üzerine:

“Ben sana çalacağım, sana bir muzıka çaldıracağım, korkma!” diye cevap verirdi.

Gerçekten de bazen sırtına tencere kaşığı çalardı. Yanko bağırır, bir daha yapmayacağına dair söz verirdi. Fakat ormanda bir şeyin çalındığını yine düşünürdü... Ne çalınıyordu? Onu biliyor muydu? Çamlar, gürgenler, kayın

ağaçları ve loriyoların cümlesinden bir çalgı sesi çıkıyordu. Bütün orman ötüyordu. İşte bildiği bu kadardı.

Doğada yankılanan bütün seslerde hatta tarladaki yabani karanfilde bile çalgı çalıyordu. Kulübenin yakınındaki küçük bahçede serçeler o kadar cıvıldıyorlardı ki kiraz ağacı titriyordu. Akşamları etrafın gürültüsünü dinler, köyün ahenkli ve cümbüşlü bir yer olduğuna muhakkak surette hükmederdi. Öyle ki gübre sermeye, iş işlemeye yolladıkları zaman yabasının içinden esen rüzgar dahi nağmeyle öterdi.

Çiftliğin müdürü, birgün, çocuğun saçları karmakarışık bir halde odun yabasının içinden rüzgarın sesini dinlediğini görünce belinden kayış kuşağını çıkararak hatıra olmak üzere sırtına birkaç tane yerleştirdi. Fakat neye yaradı? Muzıkacı Yanko diye çağırırlardı. İlkbaharda düdük yapmak için evden kaçarak nehir boyunca yürürdü. Geceleri kurbağalar vaklamaya, bıldırcınlar ötmeye, balaban kuşları çaylar içinde homurdanmaya, horozlar çitler içinde bağırmaya başlayınca uyuyamazdı. Bunların cümlesinden ne türlü musiki anladığını ancak Allah bilirdi. Anası kiliseye götüremezdi. Çünkü erganun kaba kaba inlemeye veyahut latif bir seda ile ötmeye başlar başlamaz çocuğun gözleri güya evvelden beri bu dünyadaki eşyadan hiçbirine bakmıyormuş gibi bir sis ile perdelenirdi.

Gece köyde gezinen bekçi, uyumamak için yıldızları saydığı veyahut köpeklerle yavaş yavaş konuştuğu esnada, karanlıklar içinde Yanko'nun beyaz gömlek ile lokantaya doğru hızlı hızlı kayıp geçtiğini görürdü. Orada duvara yapışarak dinlerdi. İçerdekiler "oberta" ile dans ederler, arada sırada çiftlik uşaklarından biri "oreha!" diye bağırır, botların gürültüsü, genç kızların sedaları işitilirdi. Kemanlar tatlı tatlı: "Yiyelim, içelim, eğlenelim..." güftesini çaldığı halde baso kalın bir seda ve olgun bir vakar ile:

"Şükredelim Allah'a! Şükredelim Allah'a!" nidasıyla akompanya ederdi.

Pencereler ziyadan parlıyor, lokantanın bütün direkleri titriyor, çağırıyor, musiki terennüm ediyor gibi geliyordu. Yanko da dinliyordu. Latif latif, "Yiyelim, içelim, eğlenelim!..." ezgisini çalan böyle bir kemana sahip olmak için nesi varsa verirdi. Ahenkli sesler çıkartan küçük küçük tahta parçaları. Evet... Fakat onları nerede bulmalı? Buna benzerleri nerede yaparlar? Ah! Hiç olmazsa bir kere kemanı eline almaya müsaade etseler. Mümkün değil! Yalnız dinlemek için müsaadesi vardı. O da bekçinin "Hâlâ

evine dönmeyecek misin küçük şeytan! diye karanlıkta yankılanan sesini duyuncaya kadardı.

Bu sesi duyduğu zaman çıplak ayaklarıyla eve kadar kaçardı. Arkasından da o karanlık içinde kemanın “Yiyelim, içelim, eğlenelim!..” diyen latif sesi ve basonun kalın, kaba bir seda ile “Allah’a şükredelim!” nidası takip ederdi.

Gerek hasattan sonra yapılan eğlencelerde, gerekse düğünlerde kemanileri dinleyebilmek onun için büyük bir bayramdı. Ondan sonra sobanın arkasına sıvışır, karanlık içinde gözleri parıl parıl parlayan bir kedi gibi bakarak günlerce bir şey söylemezdi.

Daha sonraları bir lata ve at kılıyla kendi kendisine bir keman yaptı. Fakat bu keman lokantadaki keman kadar iyi çalınmıyordu. Yavaş, pek yavaş tıpkı küçük fareler veyahut sivrisinekler gibi vızıldıyordu. Mamafih Yanko, sabahtan akşama kadar çalıyor, bunun için yediği dayaktan dolayı kesilmiş ham elmaya benzeyecek derecede vücudu çürük içinde kalıyordu. Fakat ne yapsın? Tabiat onu zorla bu derde sevk ediyordu. Zavallı Yanko günden güne zayıflıyor, yalnızca karnı şiş, saçları daima kalın ve sık, gözleri çoğunlukla yaşla dolu bulunuyorsa da daima açık duruyor, yanakları ve göğsü günden güne daha derin bir şekilde çöküyordu.

Öteki çocuklara benzemekten ziyade sanki vızıldayan lata kemanına benziyordu. Bununla beraber hasattan evvelki zamanlarda aç kalıyordu. Zira ekseriya çiğ bir havuç ile karnını doyuruyor, bir kemana sahip olmak arzusuyla geçiniyordu. Fakat bu emelinde muvaffak olamadı.

Köşkteki hizmetçilerden birinin bir kemanı vardı. Sabah karanlığında zaman zaman çalıyordu. Bazen Yanko kemanı görmek için dulavrat otları arasından ta kapısı açık duran kilere kadar usulca gidiyordu. Keman her zaman kapının karşısındaki duvarda asılı bulunduğundan Yanko gözleriyle bütün ruhunu ona yolluyordu. Zira bu keman ona mukaddes, el sürülmez, yanına yaklaşılmaz bir şey gibi geliyordu. Onun en aziz, en sevgili aşk ve sevdası bu idi. Bununla beraber ziyadesiyle ona özlem duyuyordu. Hiç olmazsa bir kerecik olsun eline almak, bir kerecik olsun yakından görüp temaşa etmek arzusuyla yanıyor, onun mini mini köylü gönlü bu fikrin bahşettiği saadetle çırpınıyordu. Bir gece kilerde kimse yoktu. Çiftliğin sahipleri pek çok zamandan beri yabancı memleketlere gitmişlerdi. Evde kimseler yoktu. Yalnız hizmetçi vardı, o da evin öte tarafında oturuyordu.

Yanko dulavrat otları arasına gizlenmiş, ardına kadar açık kapıdan bakışlarını dikmiş, öylece biricik ideali ve amacı olan şeye bir hayli zaman bakakalmıştı.

Kilerin penceresinden içeriye sızan ay ışığı, karşıdaki duvara büyük ve parlak bir kare şeklinde yansımıştı. Bu parlak kare yavaş yavaş kemana yaklaşa yaklaşa onu tamamen aydınlığı içine aldı. Manzara öyle bir hale geldi ki, siyah bir zemin üzerinde kemandan gümüş bir ışık ortaya çıkıyor zannedilirdi. Aletin kabarık kısımları o derece kuvvetle parlıyordu ki Yanko bakarken hayretlere düşüyordu. Bu parlak ışık altında kemanın kesik kenarları, kirişleri, eğri sapı tamamen görünüyordu. Kemanın küçük kulakları ateş böcekleri gibi parlıyor, yan tarafında asılı duran yay, gümüş bir çubuğa benziyordu.

Ah! Bunların hepsi güzel ve alımlıydı. Yanko, o otların içinde çömelmiş, dirseklerini zayıf dizlerine dayamış, ağzı açık, güçlü bir hırs ile bakıyor, baktıkça bakacağı geliyordu. Arada sırada korkudan bulunduğu yerde mıhlı kalıyor, bazen de bir çeşit karşı konulamaz bir istekle ileriye doğru yekiniyordu.

Acaba bu bir sihir miydi? Çünkü keman o ışık içinde zaman zaman Yanko’ya doğru yaklaşıp kayıyordu. Bir ara söndü. Fakat yeniden daha ziyade şiddetle parladı. Mutlaka bir sihir!... Rüzgar esmeye başladı. Ağaçlar latif latif titriyor, otlar kımıldanıyor, Yanko’nun kulağına neredeyse fark edilecek surette “Yanko git, kilerde kimseler yok. Haydi Yanko!” sedası geliyordu.

Gece açık ve aydınlıktı. Bülbül, köşkün bahçesindeki gülün üzerinde ötmeye başlamıştı. Evvela düdük gibi öttü, sonra sesi daha yüksekten “Git, git onu al!” diye aksetti.

O namuskâr çobanaldatan, çocuğun başı etrafında sessiz bir uçuşla döndü, dolaştı, “Hayır, hayır Yanko, gitme!” diye bağırdı. Fakat çobanaldatan uçtu gitti. Bülbül kaldı. Ara kitonlar da açıktan açığa “Kimse yok!” diye mırıldanıyorlardı. Keman yeniden parladı. Kendi üzerine toplanmış olan bu küçük sabit şekil kararlı bir ihtiyat ile usulca ona doğru kaydı. Bülbül yavaşça öterek, “Git, git al!” dedi.

Beyaz gömleği kilerin kapısı yanında parlıyor artık o siyah avratotları onu gizleyemiyordu. Eşikte o hasta sinenin hızlı soluğu işitiliyordu. Biraz

sonra beyaz gömlek gözden kayboldu. Yalnız kapıdan dışarıda küçücük bir ayak görünüyordu. Nafile... Çobanaldatan... Nafile yere bir kere daha uçup “Yok, yok... Olmaz!” diye bağırıyordu.

O esnada bahçenin gölü içindeki kurbağalar güya ürkmüşler gibi kulak patlatırcasına bağırmaya başlayıp sonra sustular. Bülbül şakımadan, otlar mırıldanmadan kesildi. Yanko, yavaşça, ihtiyat ile kayıyordu. Fakat birden bire onu bir korku aldı. Yanko avratotları içinde iken kendisini çalılar arasında duran bir küçük vahşi hayvan zannediyordu. Şimdi kendini, tuzağa düşmüş bir hayvan gibi telakki ediyordu. Hareketleri çatırdar, nefesi kısa, düdük gibi öter oldu. Karanlık içinde kalmıştı.

Doğudan batıya geçen bir sıcak ve sessiz şimşek, kilerin içini ve kemanın önünde başı kalkık, dört ayak duran Yanko’yu aydınlattı. Fakat şimşek söndü. Hafif bir bulut, kameri örttü. Artık bir şey görünmedi, bir şey işitilmedi.

Yalnız aradan biraz zaman geçer geçmez gölge içinden güya biri, dikkatsizlikle kemanın kirişine dokunmuş gibi acıklı bir zayıf seda çıktı. O anda kilerin bir köşesinden çıkan kısık, kalın bir ses hiddetle:

“Kimdir o?” diye sordu.

Yanko nefesini tuttu. Fakat o kalın seda yine tekrar etti:

“Kimdir o?...”

Duvarın üzerinde bir kibrit parladı. Oda aydınlandı. Sonra... Ah! Aman Allah! Küfürler, darbeler, bir çocuk ağlaması, bir imdat çığlığı!... Ohh!... Aman Ya Rabbi! Köpeklerin havlamaları işitildi. Pencerelerin arka taraflarına ışıklar koşuyordu. Bütün köşk halkı ayağa kalktı.

Ertesi gün Yanko, belediye reisinin huzurunda muhakeme ediliyordu. Onu hırsız gibi mi muhakeme ediyorlardı? Öyle ya! Reis ve muavinleri Yanko’ya bakıyorlardı. Yanko da parmağı ağzında, gözleri apaçık, korkuyla doluydu. Küçük, cılız, pis, darp edilmiş; nerede olduğundan, kendisinden ne istediklerinden habersiz bir halde onların huzurunda duruyordu. Bin zahmetle kendisini bacakları üzerinde tutan on yaşındaki bu sefil mahluku nasıl muhakeme etmeli? Hapse mi göndermeli? Çocuklar için biraz merhamet etmek lazımdır. Bir defa daha hırsızlığa cesaret edememesi için muhafız çocuğu alsın kamçılasın. Bu hüküm iyidir. Bitti gitti.

Muhafız bekçiydi. Çağırdılar, “Al bunu. İyice bir ders ver.” dediler.

Muhafız, aptal ve vahşi kafasını salladı. Yanko’yu küçük bir kedi gibi koluna taktı. Ambara götürdü. Yanko ihtimal ki ne olacağını bilmediğinden, ihtimal ki korkusundan hiç ağzını açmadı. Ancak bir kuş gibi etrafına bakıyordu. Ona ne yapılacağını biliyor muydu? Muhafız onu yere yatırdı. O yırtık, küçük gömleğini kaldırarak var kuvvetiyle çocuğa vurdu. Yanko, yalnız o zaman, “Anneciğim!” diye bağırdı. Muhafızın indirdiği her değnek darbesinde “Anneciğim! Anneciğim!” diye, fakat gittikçe pes ve boğazlanırcasına bağırdı. Bu darbelerden birini müteakip sustu. Artık anneciğini çağırmadı.

Zavallı kırık keman!

“Hain, ahmak muhafız, çocuk böyle mi dövülür? Bilhassa bu zayıf, sıska, doğduğundan beri yaşar yaşamaz bir hâlde bir çocuk!”

Anası geldi. Küçüğü aldı. Fakat eve kadar sırtında götürmeye mecbur oldu. Yanko ertesi günü kalkmadı. Üçüncü günün akşamı yatağında, kaba bir yorgan altında yavaşça can çekişmeye başladı.

Kırlangıçlar kapının yanında biten kuş kirazı ağaçları içinde cıvıl cıvıl ötüyordu. Pencereden bir güneş parıltısı içeriye dalmış, çocuğun karma karışık saçlarını, artık bir damla kan kalmamış yüzünü altın renkli bir ışıkla aydınlatıyor, bu ışık Yanko’nun zayıf ruhunun gideceği yolu andırıyordu. Ne âlâ! Hiç olmazsa ölüme olsun geniş, güneşli bir yoldan gidecekti. Zira hayatının bütününü dikenler içinde yürümüştü. O nahif sîne hâlâ nefes alıyor, çocuk açık pencereden giren köyün bitmez tükenmez velvelesini dinliyor gibi görünüyordu. Köyün, akşamüstü ot biçmeden dönen genç kız ve delikanlıları:

“Çayırlarda, çimenlerde...” diye bir nakarat tutturmuşlar, çağırıyorlar, nehirden kavalların sesi geliyor, Yanko son defa olmak üzere köyün muzikasını dinliyordu.

Ta yanında, yorganın üzerinde latadan mamul kemanı duruyordu. O can çekişen çocuğun siması birdenbire aydınlandı. Morarmaya başlayan dudaklarından “Anneciğim!” diye zayıf bir mırıltı çıktı. Bir gözyaşı tufanı içinde boğulmak derecelerinde olan ana:

“Ne istiyorsun yavrucuğum?”

“Anneciğim. Kerim Allah bana gökte küçük bir keman verecek değil mi?”

“Evet yavrum. Sana bir tane verecek.”

Ana, uzunca söyleyemedi. Zira onun katı kalbini şişiren elem, birdenbire fışkırdı. Yalnız inleyerek yüzükoyun sandığın üzerine düştü. Aklını kaybetmiş veya aşk ve muhabbetini ölümün demir ellerinden kurtaramayacağını hisseden bir insan gibi feryat etmeye başladı. Hakikaten de kurtaramadı! Zira kalkıp çocuğa baktığı zaman küçük muzıkacının gözleri açık fakat hareketsiz; siması ağır ve gölgeli, kaskatı olmuştu. O güneş pırıltısı da sönmüştü.

“Yanko! Lutf-ı İlâhîye yakın ol!”

Ertesi gün köşkün sahipleri, kızı ve ona hoş görünmek isteyen bir genç ile beraber geldiler.

Genç, Fransızca “İtalya ne güzel bir memleket!” dedi. Genç kız da “Hem ne sanatkar halk! Orada sanayi ve marifet aranıyor, himaye ediliyor!” sözlerini ilave etti.

Yanko’nun mezarı üstünde kayın ağaçları ötüşüyordu.

Kamyonka[2]

Sonbaharda, özellikle ekim ayında bazı günler o derece nemli, kapanık ve o kadar bulutlu olur ki sağlığı yerinde olan insana bile hayatkıran gelir. Kamyonka, kendisini hasta bildiği ve şefkatin kutsallığı hissine bağlılıkla yapmaya başlamış olduğu heykele çalışmaktan vazgeçtiği andan beri, bu tür fena bir hava ona kendi hastalığından daha çok azap vermeye başlamıştı. Her sabah yatağından sürüne sürüne çıkarak iş odasının camları terlemiş büyük penceresini siler, hiç olmazsa semanın maviliğinden ufak bir köşe bucak görmek emeliyle havaya bakardı. Lakin her sabah ümitleri boşa çıkıyordu. Kurşun renginde ağır bir sis toprak üzerine çökmüş duruyordu. Gerçi yağmur yağmıyordu; fakat avlunun kaldırım taşları ıslak, kaygan; damlalıktan düşen damlaları ümitsizlik ve kedere bulanmış monoton bir ahenk ile ses veren; son derece büyük bir tembellik içinde akıp giden bu sıkıntılı zamanı ölçer gibi görünen bir rutubetle doluydu.

İş odasının penceresi, iç tarafı bahçeyle sınırlı bir avluya bakıyordu. Evet, parmaklıkların arkasında, içinde ölüm ve çürümenin ayan beyan göründüğü hastalıklı bir yeşillik yaşarıyordu. Fakat ağaçların üzerlerinde kalan sarı yapraklar, sis çöküntüsünden esmerleşmiş siyah dallarla âdeta tamamen kurumuş, ölmüş zannedilirdi. Her akşam, ormanlardan, tarlalardan kışlak edinecekleri şehre doğru geri dönen, gecelemek için kanatlarından kopan güçlü velvelelerle iri ve kalın dallar üzerinde mesken tutan kargaların bağırtıları işitiliyordu.

Bu günlerde iş odası, koca bir harabe kadar kederli görünüyordu. Mermer ve alçı, mavinin cazip ve güzel rengine muhtaçtır, fakat bu kurşunî aydınlık altında onların beyazlıklarında sanki ölüme ait bir şeyler görünüyordu. Koyu esmer toprak kapların üzerindeki tasvirler, bu uzlet karanlığı içinde resim ve yazıdan beklenen sıhhati kaybettiklerinden, neredeyse gözlere korkunç görünen birtakım tuhaf şekillere dönmüşlerdi.

İş odasının şu gamlı manzarasına bir de pislik ve dağınıklık eklenmişti. Döşeme üzerinde topraktan yapılmış kırık kapkacak parçalarından ve kundura ökçesiyle sokaktan getirilen çamurdan oluşmuş toz, kalın bir

tabaka hâlinde duruyordu. Duvarlar karanlık, çıplak ve yalnız ötesi berisi alçısından mamul ayak ve el modelleriyle kapalıydı. Pencerenin yanında küçük bir ayna asılmış, üzerinde bulunan bir at başı ile bir çiçek levhası toz altında simsiyah olmuştu.

Bir köşede pejmürde, eski bir yorgan örtülü bir karyola, onun yanında demir şamdanlı bir masa vardı. Kamyonka iktisada riayet ettiği için hususî bir daire tutmadığından kendi iş odasında yatıyordu. Alelâde karyolası bir paravana ile gözlerden gizlenmişken şimdilerde Kamyonka'nın karşısındaki pencereden daha kolaylıkla dışarıya bakabilmesi, havanın kapalı veya açık olduğunu görebilmesi için paravana kaldırılmıştı. Odanın tavanında açılan daha büyük bir pencere camının dış yüzü o derece toza bulanmıştı ki ışık, iyi ve güneşli günlerde bile odaya ancak esmer ve kederli bir parlaklıkla girebiliyordu.

Bununla birlikte hava bir türlü açılmıyordu. Birkaç gün devam eden bu kapalı havayı müteakip bulutlar bütün bütün alçaldı ve hava ağır, rutubetli bir sisle iyice kapandı. Daha ziyade karardı. O zamana kadar elbiseleriyle yalnızca yatağına serilen Kamyonka, kendisini daha ağırlaşmış hissedince soyundu ve ciddi şekilde yatağa döşendi.

İşin doğrusunu söylemek gerekirse Kamyonka bilinen herhangi bir hastalığa müptelâ değildi. Ancak zayıf, ümitsiz, bitik ve kederliydi. Genel bir halsizlik dizlerinin dermanını kesmişti. Ölüme gıpta etmiyor fakat yaşamak için gerekli kuvvetin kendisinde bulunmadığını hissediyordu.

Yanında kimseler olmadığından o karanlık günlerin uzun saatleri kendisine daha ziyade uzun geliyordu. Karısı yirmi sene evvel vefat etmiş, akrabaları şehrin başka bir tarafına yerleşmiş, kendisi de sanatdaşlarıyla birleşmemişti. Son zamanlarda günden güne hızla artan üzüntüsü yüzünden onlarla olan münasebeti biraz kesilmişti. Bu düşünce kabiliyeti, bu çabuk hislenme işin başında türlü türlü eğlentilere yol açmış idiyse de bu hâli gittikçe bir garabet peyda etmiş, her nevi şaka ve latife onda ardı arkası gelmez bir kabalık uyandırmaya başladığından en samimi dostları bile onunla münasebetlerini kesmişlerdi.

Birkaç seneden beri tasarruf için iş odasında yatıp kalkıyor, ne yeyip içtiğini bir kendisi bir de Tanrı biliyordu. Sağlığı o derece bozuk görünüyordu ki siması balmumundan yapılmış yapılmış gibi sapsarı, âdeta şeffaf olmuştu.

Belki benden bir iş isterler, bir angarya verirler diye insanlardan kaçıyordu.

Velhasıl Kamyonka bambaşka hırçın bir huy edinmişti. Bîçare pek bedbahttı. Fakat fıtraten kötü huylu insanlardan değildi. Hatta kusurlarında bile sanat gözeten özel birer işaret vardı.

Tasarrufa pek ziyade riayeti sayesinde büyük bir servet biriktirmiştir fikrinde bulunanlar yanılıyorlardı. Kamyonka kezzap resim usulüyle yapılan bazı tasvirleri satın almak için elinde ne varsa hepsini harcadığından hakikaten züğürttü. Dolabının içinde bu tasvirlerden oluşturulmuş bir defter vardı. Zaman zaman açıp bakar, bir tefecinin parasını hesap ederken gösterdiği ihtiyat ve hırs ile birer birer sayardı. İhtimal ki büyük bir felâket veya büyük bir his addettiği için bu zevkini son derece dikkatli bir şekilde gizlerdi.

Zevcesinin vefatından tahminen bir sene sonra, bir gün antika satıcısının birinde “Armid”i tasvir eden eski bir kalıp görmüş, onun simasıyla müteveffa eşinin siması arasında bir benzerlik sezmişti. Kalıbı derhal satın aldı. O zamandan itibaren her şeyden önce Armid’i tasvir eden basma resimleri, sonra hevesi arttıkça diğerlerini de aramaya başladı.

Çok sevdikleri vücutları kaybedenler ömürlerini ne olursa olsun bir şeye rapt etmelidirler. Yoksa başka şekilde yaşayamazlar. Kamyonka’ya gelince gittikçe yaşlanan bu garip hâlli, bu kendini beğenmiş adamın karısını canı kadar sevdiğini önceleri kimse keşfedememişti. Hâlin gidişine göre Kamyonka karısını kaybetmemiş olaymış ömrü daha tatlı, daha müreffeh, daha insana yakın bir surette geçecekmiş. Her ne ise bu aşk bahtiyarlığı, gençliğini, hatta hüner ve marifetini bile kaybettikten sonra kalbinde büyük bir yer tutuyordu.

Dışarıdan soğuk görünen insanlar, çoğunlukla pek derin ve pek uzun sevmek nedir iyi bilirler. Zevcesinin vefatından sonra Kamyonka’nın bütün hayatı, bütün düşünceleri bu hatıranın etrafına sarılıp üzerinde yaşadığı kütüğün özünü emen asalak tabiatlı bir bitki gibi bütün besleyici maddelerini ondan emdi. Fakat bu tür hatıratta asalak bitki meşrepli insan, ancak keder ve elem veren üzüntülerden oluşan zehirleyici besisuları emer. Kamyonka da bu sebepten zehirleniyor, hâlden ve vücuttan düşüyordu.

Sanatçı olmayaydı ihtimal ki uğradığı kayıptan sonra yaşayamazdı. Sanatı onu kurtardı. Karısının vefatını müteakip onun için bir heykel yapmaya başladı. Ölüler nezdinde, yattıkları mezarların hiçbir ehemmiyeti olmadığını yaşayanlara söylemek boşunadır. Kamyonka kendi Zusya'sının iyi olmasını istediğinden abideye eliyle, gönlüyle ve canıyla çalışıyordu. Bu meşguliyet sayesinde ümitsizlik ve kederiyle yaşamaya alıştı.

Hali değişti, bedbaht kaldı. Sanat, sanatkârı kurtardı. O zamandan beri Kamyonka'nın hayatı sanat ile kaim oldu. Galerilerde heykelleri, levhaları görenler, sanatkârın sanata namus ve haysiyet ile hizmet edip etmediğini düşünmezler. Kamyonka bu mühim işte şaibesizdi. Gerçi sanatın avunma suretiyle hayatını dengede bulundurabilmesi için hüner ve marifeti de orta seviyeyi aşmamıştı. Fakat sanata karşı kalbî bir samimiyetle davranıyordu. Şu meslekte geçen uzun süre zarfında onu, ne şöhret hırsı ile ne kazanç ne övgü ve beğenilme ne de eleştirilme korkusu ile asla aldatmamış, asla nazarıdikkatinden uzak tutmamıştı. Hissettiği gibi icat ederdi. Diğerleri gibi yaşamış olduğu o saadetli zamanlarda sanat hakkında bütünüyle nadirattan sayılabilecek şeyler söyleyebilmişti. Nihayet herkes kendisinden uzaklaşmaya başlayınca o yalnızlaşan dünyasında sanat hakkında iffetli ve yüksek bir nazarla düşünürdü.

Etrafındaki herkesin kendisini terk ettiğini hissediyordu fakat bunda şaşılacak bir şey göremiyordu. Galiba insanlar aralarındaki münasebet hakkında bir nevi vasat bir tedbir almışlar ki bu tedbir gereğince selden fırlamış ve diğerlerine sürtünüp dokunmadan kalmış bir taşın yosun tutması gibi seyrek rastlanan bir tasavvur ve garabete bürünen bîçare Kamyonka'yı aralarından uzaklaştırıyorlar. Şimdiyse Kamyonka hasta düşmüş, kimseler odasına girmiyordu. Yalnız kapıcı karı günde iki defa geliyor çay hazırlayıp ona veriyordu. Karı her gelişinde bir hekim çağırmasını ısrarla tembih ediyordu. Fakat Kamyonka masraftan korktuğundan bu tembihe rıza göstermiyordu.

İhtimal ki yalnız çay içtiği için pek ziyade zayıflamıştı. Gerçekte ne yemek, ne çalışmak, ne de yaşamak için iştahı ve arzusu vardı. Fikir ve düşünceleri de pencereden gördüğü yapraklar gibi solmuş; tam bu hazana, bu bulaşık zamana ve bu ağır karanlığa uyum göstermişti. İnsanın ifa edeceği şeyi ifa ettiğini, yaşamaya mahkum olduğu kadar yaşadığını, artık hayatta hiçbir şeyle münasebeti olmadığını hissettiği zamanlar kadar bu dünyada acı zamanlar yoktur. Kamyonka hemen 15 seneden beri devamlı

bir ruhî ızdırap ile yaşıyor, hüner ve marifetinin bitip mahvolmasından korkuyordu. Şimdiyse emin olmuştu. Sanatın bile kendisini terk ettiğini acı acı düşünüyordu. Kemiklerinde de yorgunluk ve zafiyet duyuyordu. Yakın zamanda öleceğini beklemiyorsa da sağlığına yeniden kavuşacağına da inanamıyordu. Artık bütün ümit ışıkları onun için sönmüştü.

Yalnız bir arzusu vardı; o da havanın açıldığını, güneşin iş odasında parladığını görmekti. O zaman biraz cesaret bulacağını ümit ediyordu. Kamyonka özellikle fena havadan ve karanlıktan müteessir olurdu. Bu gibi günler, daima kederini, merakını ve üzüntüsünü arttırırdı.

Onun tabiriyle, şimdi bu usanç veren havasının hastalıkla beraber gelmesinde ne hikmet vardı? Her sabah kapıcı karı çay getirdiği vakit Kamyonka “Hava yukarılardan, kıyılardan köşelerden hiç açılmadı mı? diye sorar, karı da “Hayır, o kadar sis var ki adam adamı görmüyor!” diye cevap verirdi.

Avluda devamlı bir sessizlik kol geziyordu. Yalnız damlalıktaki yağmur damlaları, ürpertici bir monotonlukla ses veriyordu. Öğleden sonra saat üçte hava o derece karardı ki Kamyonka mumu yakmaya mecbur kaldı. Zayıf hali, bu işi ifası pek güç bir hizmet kadar uzun gösteriyordu. Daha kibriti bulmadan birçok zaman düşünür, sonra kollarını tembel tembel uzatırdı. Bu vaziyet, Kamyonka’yı gömleğinin yeni arasından görünen tuhaf bir heykeltıraş sıfatıyla tam bir acılık ve nefret içinde bırakırdı. Mumu yaktıktan sonra akşama, kapıcı karının tekrar gelişine kadar damlalıktan ses veren katreleri gözü kapalı dinleyerek kımıldanmaksızın yeniden serilirdi. Akşam oldu mu iş odası garip şekilli bir şeye dönerdi. Mumun alevi karyolayı, boylu boyunca yatmış olan Kamyonka’yı aydınlatırdı. Bu ışık o zaman kuru, sarı derisi cilalı görünen alnında bir parlak bir nokta halinde toplanır, odanın diğer tarafları her an biraz daha koyulaşan bir gölge içine dalardı.

Dışardaki eşyalar kararmaya başladıkça heykeller gül rengine dönüyor, sanki diriliyordu. Mumun alevi inip yükseldikçe bu titrek ışık altında kalan heykeller de sanki heykeltıraşın zayıf ve soluk yüzünü iyiden iyiye görmek, kendilerini vücuda getiren bu vücudun henüz yaşadığından emin olmak için parmaklarının uçlarına basarak yükselip yükselip iniyorlardı.

Hakikaten bu simada ölüm, sebat ve ağırbaşlılıkla duruyordu. Fakat bazen hastanın mavimsi dudakları dua ediyor veya terk edilmişlik hâline,

daima aynı tekdüze ahenkle hastalık saatini hesap eden o su damlalarına lanet ediyormuşçasına hafifçe kımıldıyordu. Bir akşam kapıcı karı biraz çakmış çakıştırmış olduğu halde geldi. Bu neşe ile alışılagelenden biraz ziyade konuştu. Dedi ki:

"Benim işim başımdan aşıyor. Günde iki defa gelmek benim için güç geliyor. Benim iyi mösyöm, siz bir tane rahibe tutmalısınız. Rahibe az para alır fakat hastaya pek iyi bakar..."

Bu nasihat Kamyonka'nın hoşuna gitti. Fakat çabuk gücenen insanlar gibi Kamyonka da kendisine tavsiye edilen şeylere karşı mukavemet etmek alışkanlığı olduğundan kabul etmedi.

Bununla birlikte kapıcı karı gittikten sonra düşünmeye başladı. Bir rahibe! Doğrudur. Hem ucuza tutulur, hem de ne hizmet, ne teselli ediş!... Yalnız başına bırakılan her hasta gibi Kamyonka'nın da ziyadesiyle canı sıkılıyor, bir taraftan azap veren, diğer taraftan sabır ve tahammülünü yakıp bitiren bin türlü ufak tefek, adi ve ehemmiyetsiz şeylerle uğraşıyordu. Bazen yastıkları düzeltmeye kalkmaksızın saatlerce başı rahatsız bir hâlde serilmiş duruyor, geceleri de çoğunlukla üşüyordu. Bir kadeh sıcak çay getiren olsa Allah bilir nesi varsa verirdi. Fakat mumu yakmak için bile yorulan bu adam, su ısıtmayı nasıl düşünür? Bir rahibe olsa onlarca sıradan bir alışkanlık olan nezaketle ısıtır, pişirirdi. Oh! Böyle bir imdat olursa hasta olmak insana ne kadar kolay gelir!

Zavallı bedbaht! Hastalığı, arzu olunur ve insana saadet verir bir şey gibi düşünecek ve bu saadetin kendisi için müsait olduğunu görerek şaşacak bir hale gelmişti.

Eğer bir rahibe geleydi iş odasına da biraz neşe ve cüret getirirdi. Dışarıda da hava açılıp o rutubet damlaları artık kendisine azap vermez gibi zanlar ve ihtimaller de baş göstermişti!

Kapıcı karının nasihatini hiç düşünmeden kulak ardı ettiği için canı sıkıldı. Uzun ve gamlı olan gecelerden biri yine yaklaşıyordu. O karı ancak ertesi sabah yanına gelecekti. O anda bu gecenin, geçmiş gecelerin hepsinden daha ağır olacağını anlıyordu.

Bunu müteakip aklına kendisinin miskin, zavallı Lazar'ın bedbaht hikâyesine vâris olduğu geldi. Hâlihazırdaki sefaletiyle bir tezat teşkil eden mazinin saadetli seneleri bütün canlı manzaralarıyla birer birer gözü

önünden geçti. Bir dakika evvel rahibe hakkında ettiği tasavvur gibi şu senelerin hatırası da güneş, ziya, iyi havalar hülyasıyla beraber acayip bir biçimde zayıf dimağına yerleşti...

Müteveffayı hayal etmeye, her şey kendisi için fena gitmeye başladığı zamanlardaki eski alışkanlığı üzere onunla konuşmaya başladı. Sonunda yoruldu. Kuvvetten düştüğünü hissederek uyudu.

Masa üzerindeki mum yavaş yavaş, yana yana bitti. Kıpkırmızı şulesi, mavi oldu. Bir iki şiddetli parlak kıvılcımı takiben söndü. İş odasını kopkoyu bir karanlık istila etti.

Hâlâ dışarda o gamlı ve bir vezin ve bir seste düşen su damlaları, güya kendilerinden her nevi keder ve zulmet damlatılıyormuşçasına çıt pıt damlıyordu.

Kamyonka, hafif bir dalışla hayli zaman uyudu. Fakat birdenbire iş odasında bu ana kadar olmayan bir şey oluyormuş gibi garip hisle uyandı. Sabah olmaya başlamıştı. Mermerler, alçılar beyazlanıyordu. Karşısındaki Venedik biçimi geniş pencereden evvelkinden ziyade soluk bir ziya giriyordu.

Kamyonka, bu ziya içinde yatağının yanına oturmuş bir tür şekil gördü. Gözlerini tamamen açtı, baktı. Bir rahibe!...

Oturmuş, hareketsiz, biraz pencereye doğru dönmüş, başı eğik, elleri dizleri üzerinde dua ediyor gibi duruyor. Hasta, bu simayı tanımaya güç yetiremiyor, yalnız beyaz serpuşunu, biraz zayıf omuzlarının bir gölge yığını hâlindeki siyahlığını görüyordu.

Kamyonka’nın kalbi büyük bir ıstırap ile çarpmaya başladı. Fikrinden şu mesele geçti:

“Kapıcı karı bu rahibeyi ne vakit getirdi? Bu, içeriye nasıl girdi?...”

Bunu müteakip, hâlindeki zayıflık ve güçsüzlük yüzünden bir hayal gördüğü zannıyla gözlerini kapadı. Fakat bir dakika sonra yine açtı. Rahibe yine aynı mevkide oturmuş, hareketsiz, dua ile meşgul...

Korkuyla karışık büyük bir sevinçten kaynaklanan garip bir teessürle hastanın başındaki saçları dimdik olmaya başladı. Bir şey bakışlarını anlaşılmaz bir kuvvetle bu şekle doğru çekiyordu. Kendisine, bu vücudu bir yerde görmüş gibi geliyordu. Fakat nerde, ne vakit? Bu çehreyi görmek için

şiddetli bir arzu içinde yanıyordu. Lakin o beyaz serpuş engel oluyordu. Kamyonka, bizzat ne için olduğunu bilemediği bir mecburiyet ile ne söz söylemeye ne kımıldanmaya ne de nefes almaya cesaret edebiliyordu. Yalnız korku ve sevinç hissinin kendisini gittikçe daha çok sardığını duyuyor ve büyük bir hayretle kendi kendisine “Bu nedir?” diye soruyordu.

Artık gündüz olmuştu. Dışarda sabah pek şaşalı olsa gerek! Ziya hiçbir değişime uğramaksızın güya baharda, mayıs ayındaymış gibi şiddetli, berrak ve sevinçli bir biçimde odaya hücum etti. O koca odayı altın dalgalarla şenlendirdi, o derece hoş etti ki mermerler bile ışığa gark oldu. Bu berraklık içinde sıvılaştı, duvarlar da onlarla beraber eriyip kayboldu. Kamyonka, gösterişli bir feza ve sonsuzluk içinde kaldı!...

O zaman rahibenin serpuşunun beyaz katılığını kaybetmeye başladığını, kenarlarında hâsıl olan titremelerle şeffaf bir sis gibi eriyip çözülmeye uğradığını, bir ziyaya dönüştüğünü gördü.

Rahibe, yüzünü yavaşça hastaya çevirdi. Bu terk edilmiş sefil, bir anda o ışıklı hâle içinde karısının en çok sevdiği açık ve belirgin izlerini gördü. Yatağından fırladı. Sinesinden gözyaşlarıyla, teessüflerle, ıstıraplar ve ümitsizliklerle, geçen senelere duyduğu özlemin özeti olan bir feryat koptu:

“Zusya! Zusya!”

Kamyonka, Zusya’yı kucaklayarak sıktı. O da kollarını onun boynuna attı. Işık parlaklığını sürekli artırıyordu. En nihayet Zusya dedi ki:

“Sen beni unutmadın. İşte bak, ben de geldim. Senin için hafif bir ölüm istedim.”

Kamyonka, bu saadet veren hayalin, bu ziya ile hasretli bakışları önünden kaybolacağından korkuyormuşçasına Zusya’yı bırakmayıp kucağında sıkı sıkı tutuyordu.

“Sen benim yanımda kalırsan ölmeye hazırım!”

Zusya, meleklere özgü bir tebessümle güldü. Ellerinden birini boynundan çekerek indirdi. Dedi ki:

“Sen ölmüşsün, oraya bak!”

Kamyonka, elin işaret ettiği yöne baktı. Orada, ayakları altında tavandaki pencereden o karanlık, tenha iş odasının içini gördü. Karyolada kendi cesedi yatıyordu. Ağzı apaçık kalmış, sararmış çehresinde kara bir delik gibi duruyordu.

Bu zayıf cisme, yabancı bir şey gibi bakıyordu. En sonunda gözleri önünden her şey silinmeye başladı. Zira onları kuşatan bu şaşaalı ve bu uhrevî rüzgârın önüne katılmış, oraya; sonsuzluğa doğru uçuyordu.

Henryk Sienkiewicz Üzerine Bir Deneme[3]

Okuduğum bir kısa hikâyede, Slav yazarın anlattığı bir ormanda, birbirlerinin üzerine eğilmiş bütün zambaklar ve çan çiçekleri aheste aheste şöyle mırıldanıyor ve inliyordu: “Cennet! Cennet! Cennet!”. Tüm orman ve hatta tüm dünya çiçeklerin şarkısını tekrarlıyordu. Bu güzel şarkılar, yazarın üç güçlü tarihi romanında *Ateş ve Kılıç İle*’de, *Tufan*’da, *Bay Wolodyjowski*’de ve diğer eserlerinde de söylenmektedir.

Bir de bunlardan önce gelen hikâye kitapları vardır: *Lillian Morris, Muzıkacı Yanko, Ekmekten Sonra*, *Hania*, *Hadi*, *Onu Takip Edelim*. Daha sonra yazdığı *Dogma Olmadan* ve *Toprağın Çocukları* romanları ve tüm bu kitaplardan sonra karşılaştırılamaz sanatsal bir güzellik ile taçlanmış *Quo Vadis?...* Bu on bir iyi kitap, Leh dilinden İngilizceye çevrilmiştir ve bu kitaplar şimdiye kadar herhangi Polonyalı bir yazarın ulaşamadığı güzellikte bir dille yazılmıştır!

İngilizce okuyan dünyada dolaşıma giren bu ustaca yazılmış, nev-i şahsına münhasır ve sade on bir kitap sadece takdir değil aynı zamanda bir şükranı da ortaya çıkardı.

Bu samimi kitapların içinde gerçek mizahın, asaletin, cazibenin, rahatlatıcı düşüncelerin, yüksek hislerin parlamadığı hiçbir sayfa yoktur. Başka bir yazar muhtemelen Sienkiewicz’in şüphesiz en iyi kitabı diyebileceğimiz “*Quo Vadis?*” gibi bir romanı yazdıktan sonra bir şey yazmayı bırakırdı. Fakat Sienkiewicz geleceğe bakmakta ve yazdıklarından ziyade yazacağı eserlere ihtimam göstermektedir ve belki de farkında olmayarak, yeni temalar ve eğilimleri arayarak yeteneğini geliştirmektedir.

Eğer okur bu kitapları kalp gözüyle de okuyabilirse; yazarın kitabın sayfalarından ona maddeci bir nazarla değil de hayat dolu bir şekilde baktığını görecektir. Kitaplarından bize bakan Sienkiewicz’in yüzü her zaman aynı değildir; değişmektedir ve son kitabındaki (*Quo Vadis?*) yüzü öncekilerden çok farklıdır ve hatta neredeyse yenidir.

Bazı insanlar, kullanılıp bir kenara atılan bir eşya gibi, bir kitabı da bitirdikten sonra bir köşeye atarlar. Fakat bazıları da kitabı ellerinden bırakmadan önce kendilerini en çok etkileyen yerlerin altını çizerler. Daha sonra bir kitabın içerisinden bir uyarıcıya ihtiyaç duyduklarında ve bir kitabın ahengini aradıklarında işaretledikleri yerlere, yani kendi düşüncelerine geri dönerler. Çünkü bu hissettikleri düşünceler bir yazarca ifade edilmiştir. Aynı şekilde kendi hissiyatlarına daha güçlü ve doğal bir halde geri dönerler çünkü bu hissiyatı bir başkasının sözünde bulmuşlardır.

Genellikle biz genel okuyuculara, kendi iç dünyamız ile büyük yazarların ufukları arasında hiçbir fark yokmuş gibi gelir. Düşünürler ve şairlerden sadece daha az cüretkâr olduğumuza ve izlenimlerimizi formüle etmekten bizi alıkoyan şeyin sadece birazcık cesaret olduğu kanısıyla kendimizi pohpohlarız. Bu hissiyatta hakikatin büyük bir rolü vardır. Fakat düşüncelerimizin böyle bir ifadesi her ne kadar bize cüret; diğerlerine bir ihtiyaç gibi gelsede büyük yazarlar kendilerinin ne kadar cüretkâr ve yeni olduklarından şüphe bile etmezler.

Bir şairin ifade ettiği gibi onlar “ipek böceklerinin kozalarını ördükleri gibi aşkı örmek” zorundadırlar. İşte bu, onları umumdan ayıran temel şeydir ve bu ayrımla onları hemen fark ederiz. İşte bu ayrımla onları umumî seviyenin üstüne koyarız. Onların kitaplarının sayfalarında, hayatın veya incelikli hislerin derinine nüfuz etmiş tesadüfî izler değil; düşüncelerin, izlenimlerin, mizaçların derince işlendiği iyi yazılmış harmanları buluyoruz. Aynı zamanda bu sayfalara bir şeyler bırakıyoruz. Bazıları çiçekleri bu sayfalarda kurututurlar, bazıları da hatıralarını yine bu sayfalarda saklarlar. Sienkiewicz’in her eserine insanlar birçok şahsi intibalarını, ruhlarının parçalarını koyar ve yıllar sonra her bir eserde bunları tekrardan bulurlar.

Sienkiewicz’in edebî hayatında üç dönem vardır. İlk döneminde kısa hikâyeler yazmıştır ve bu hikâyelerden en azından bazıları zarafetin ve maharetin şaheserleridir. Bu hikâyelerde okuyucular, hayatın genel sorunlarına, derin gözlemlerine dair düşüncelerle karşılaşacak ve bununla beraber, samimi ve rahat bir şekilde ifade edilmiş ruh hallerine dair hakikatli bir idealizmi de göreceklerdir. Sienkiewicz’in eserlerine dair konuşurken, bu eserler ne kadar küçük olursa olsun, kişi bildiği ve yaşadığı genel bir anı hakkında konuşulduğunu her zaman hissedecektir. Hikâyelerinin hemen hemen hepsi, kışın ambar etrafında toplanmış serçe

sürüsünün ortasına atılmış taş gibidir; bir taş bütün kanatlı hatıraları canlandırmaktadır.

Hikâyelerinin diğer bir özelliği ise hikâyelerdeki kavramların ve usta işi terkiplerin sıradışı olması ve hiç yapay durmamasıdır. Hikâyeleri bazen bir olay örgüsü olmadan (*Poznan'daki bir Öğretmenin Günlüğünden*), bazen hiçbir aksiyon ve nerdeyse hiçbir şey olmadan (*Yamyol*) işlemektedir. Fakat okuyucu sadelikle, taşra temasıyla, nüktedan resimlerle (*Hataların Komedisi: Bir Amerikan Hayatının Özeti*), hakir görüleni ve fakir olanı anlayabilmekle (*Muzıkacı Yanko*) de ödüllendirilmektedir. İşte bu hususîyetler okuyucunun hikâyeleri iyi bir şekilde hatırlamasını sağlamaktadır. Genel izlenimlere dayanarak söyleyebiliriz ki çarpıcı ve dikkat çekici kahramanlarını ve onların zihnimizde bıraktığı şahsi izlenimleri unutmak neredeyse imkânsızdır (*Aspinwall Feneri'nin Bekçisi*).

Görüldüğü gibi tüm karakterler sıradan, günlük insanlardır; fakat yazarın yeteneği bu kahramanları sahici kişiliklere büründürmekte ve hususî bir damga vurmaktadır. Bu damgayla okuyucu kahramanları her zaman hatırlamakta ve kendi hayatlarında tanıştıkları bireylere hasretmektedirler. Sienkiewicz'in hikâyesi için seçtiği figür her ne kadar toplumsal olarak önemsiz olsa da yazarımızın muhteşem kabiliyeti, bu figürün umum tarafından görülemeyen dikkat çekici özelliklerini gözler önüne sermekte ve bununla hikâyelerini edebiyatın birer şaheseri kılmaktadır.

Comparaison n'est pas raison [karşılaştırmalar yanıltıcıdır] gibi ünlü bir deyişimiz olmasına rağmen şunu söylemekten kendimi alıkoyamayacağım: Sienkiewicz'in hikâyelerinde bariz bir şekilde ortaya çıkan fakire, hakir görülmüşe ve mazluma olan sevgi; mutlu ve gülümseyen toplumumuzun paryalarını, en ağır zincirlerini sessiz bir şekilde taşıyan mazlumun ve dostu olmayanların gerçek bir dostu olan François Coppée ile Sienkiewicz arasında bir bağ tesis etmektedir. Bu iki yazarın hikâyeleri arasındaki tek fark, Coppée'nin eserlerindeki bütün mükemmelliğe rağmen onun eserleriyle meydana gelen izlenimlerin unutulmasıdır. Fakat bir deniz fenerine bakarken *Aspinwall Feneri'nin Bekçisi*'ni, sokaklarda müzik yapan fakir bir adamı dinlerken *Muzıkacı Yanko*'yu, askeri disiplinin düşünen birer varlıktan ziyade makinalara döndürdüğü askerleri gördüğümüzde *Victor Bartek*'i veya çalışmaktan dolayı yüzleri solmuş çocukları düşünürken *Poznan'daki bir Öğretmenin Günlüğünden* hikâyesini hatırlamamak imkânsızdır.

Bu iki yazarın hikâyeleri arasındaki bir diğer fark ise Sienkiewicz'in kahramanları ve figürleri daha -bu sıfatları kullanabileceksek- evrensel ve herhangi bir ülkenin öğrencilerine, bir milletin askerlerine, bir seyyah müzisyene ve herhangi bir denizdeki bir *Fener Bekçisi*ne hasredilebilecek iken François Coppée'nin figürleri daha çok Parislidirler; Paris'in civarı ve şartları ile sınırlıdırlar.

Kamyonka hikâyesinde, sisin şehrin üzerine düşmesinin ve oluklarda akan yağmur suyunun sıçramasının tasviri defalarca okunabilir. "Kış konaklarına gitmek için göçen kargalar, kanat çırpmalarıyla ağaçlarda konaklıyorlar" gibi bir tasvir de defalarca okunabiliyor. Okuyucunun ilk on sayfanın bütün ıstırabını hissetmesi, sonraki iki sayfadaki semavi ışığı kuran bir arka plan ve bu ışığın parlaklığı için bir gereklilik arz ediyor.

Sienkiewicz diyor ki "en sevdiklerini kaybedenler hayatlarını bir şeylere yaslamalıdır, diğer türlü var olamazlar". Bu cümlelerde -her ne kadar en tatlısı olmasa da alıntıladıklarım içerisinde en kısasıdır- yine de hikmetin sessizleşmesini, garip Kamyonka'nın "derinden saygı duyduğu ve her zaman samimi kaldığı" bu sanatın asil sevgisini yaymaktadır. Uzun mesleki hayatında para, şan, şöhret ve iltifat için kimseyi aldatmamış ve kimseye zulmetmemiştir. Her zaman kendi hissettiklerini yazmıştır.

Bir başka şey de *Kaynakta* hikâyesinde vardır. Her ne kadar, kitabın birkaç sayfasını okurken yazarın bizi imkânsız bir şeye inandırma davetini görüp bizi aldatmaya çalışmasına kızmakta haklı olsak da *Hadi, Onu Takip Edelim* hariç hiçbir hikâyesi, benim için herhangi aşktan daha değersiz değildir. Yazma işini ustaca yaptığı doğrudur, bunu başka türlü yapamayacağı da doğrudur; Sienkiewicz uçurumu çiçekle kapatmasına rağmen uçurum orada durmaktadır.

Diğer taraftan romanı okuyan kimsenin yazarın oyununu unutacağı ve romanda sadece büyük bir mutluluğun resmini ve aşk ibadetindeki ilahiyi göreceği doğrudur. Belki de fakir öğrenci şöyle dediğinde haklıydı: "Mutluluğun sebeplerinden hiçbiri yandığım zaman içtiğim şey kadar temiz ve iyi değildir". "Aşkın rüyada bile ziyaret etmediği bir hayat berbattır".

Kadına duyulan aşk ile güven ve sanat *Kamyonka*, *Kaynakta*, *Kutsanmış* ve *Ponikila Orgçusu* hikâyelerinde sıklıkla tekerrür eden temalardır. Sienkiewicz, *Hadi, Onu Takip Edelim* hikâyesini yazdığında, bazı eleştirmenler yazarın kendi yeteneğini ve edebiyatın ahlakî değerini

küçültmesinden ve insanların uzun zamandır terk ettiği mistisizmin yanlış yoluna okuyucuları yönlendirmesinden memnun değildiler. İsa'yı onun sayfalarıyla tanıyan çok dindar olmayan insanlar Sienkiewicz'in Heine yazılarında, Heine'nin deniz ile karanın üstünde yürümesini ve kalp yerine yanan kırmızı bir güneş taşımasını çok mübalağalı buldular. Ama bazılarımız da İsa'yı tanıtmanın sadece değerli ve güzel olduğunu değil, aynı zamanda İsa'dan yüz çevirmeden harika bir sanat yapılabileceğini öğrendik.

Bu çizgide ısrarlı yürüyüşünü sürdüren Sienkiewicz'in edebî faaliyetlerinin ikinci döneminde ise dikkate değer üçlemesini gördük: *Tufan, Ateş ve Kılıç İle* ve *Bay Wolodyjowski*. Bu eserlerinde, yazarın yeteneği güçlü bir şekilde parlamakta ve kısa hikâyelerindekilerden çok daha başka karakterleri ortaya çıkarmaktadır. Tarihi kurgu açısından bu kitaplar, romantiklerin eserlerinden bile daha iyidir. Bazı eleştirmenler haklı bir şekilde Sienkiewicz'in *Tufan* romanını göz önünde bulundurarak şöyle demektedirler: "İngiltere, Fransa veya Almanya'daki romancılara kıyasla çok daha iyi ve selefi olmayan ilk Leh romancı".

Tarihî romanlar İngiltere'de veya daha ziyade İskoçya'da Walter Scott ile başladı ve Fransa'da père [baba] Alexandre Dumas ile devam etti. Bu muhteşem iki yazarın bütün ülkelerde çok sayıda takipçisi ve taklitçisi oldu. Her millet bu alanda aşağı yukarı iyi yazarlara sahip oldu fakat kimse eserleri birçok dile ve hatta Leh kültürüne küçümser bir şekilde bakan Rusların diline bile tercüme edilen Sienkiewicz'in harika başarısına erişemedi.

Elbette Brunetière'in bütün o iğneli eleştirilerine rağmen Alexandre Dumas; keyif, eğlence ve delilik arayan okuyucular için her zaman favori olarak kalacaktır. Ancak Sienkiewicz'in tarihi romanları Dumas'nın bütün ilginç niteliklerini taşımaktadır ve bunların ötesinde, düşünen zihinler için sağlıklı gıdalara sahiptir. Sienkiewicz'in renkleri daha fazla parlamakta ve fırçası daha geniştir. Terkipleri daha sanat dolu, biçimli, daha iyi kurulmuş ve daha coşkuludur. Duma zevk, memnuniyet ve avuntu verirken Sienkiewicz hayrete düşürmekte, şaşırtmakta ve büyülemektedir. Bütün zor kaygılar, felsefenin insan zihnine şüphe ile empoze ettiği ebedî sorunların elemli yankıları, kökenin gizemi, kaderin bilmecesi, acının anlatılamaz gerekliliği, ruhun geleceğinin kısa, trajik ve yüce görüntüsü ve insanoğlunun bu maddî dünyada tahmin etmesi zor olan geleceği, insan

vicdanın eziyeti ve fiilleri için sorumluluğu; işte tüm bu haller Sienkiewicz'te bilgiçliğe ve kuruluğa kaçmadan dile gelmektedir.

Sienkiewicz'in üçüncü dönemi ise iki muammalı roman "*Dogma Olmadan*" ve "*Toprağın Çocukları*" ile temsil edilmektedir. Sienkiewicz'in psikolojik romanlarının cazibesi nadiren fark edilen bir sentezdir ve söylediğim üzere plastik güzellik ve soyut düşüncelerdir. Aynı zamanda, psikolojik analizler takdire şayan bir ikna ediciliğin yanı sıra karakterleri ve davranışları da ustaca resmeder. Kahramanlarının hayatları aslında sadece bir illüzyondan ibaret olmasına rağmen, Sienkiewicz'in kahramanlarını dolu ve nev-i şahsına münhasır hayatlarla ete kemiğe bürümesi onu diğer yazarlardan ayırmaktadır.

Bu alandaki romanlarıyla Sienkiewicz, Balzac'tan büyük bir oranda ayrılmaktadır. Örneğin Balzac, insanı sapıklığında veya aptallığında resmetmeye kendisini zorlamaktadır. Balzac'ın görüşlerine göre hayat zenginlerin arkasında yarışmaktır. Balzac'ın bütün felsefesi, güce tapınma olarak özetlenebilir. Balzac'ın bütün kahramanları insanlığı küçümseyen ve bunun meyvesini yiyen "güçlü adamlardır". Sienkiewicz'in psikolojik romanları, onun hayat anlayışındaki idealler hususunda yetersiz değildir; romanları insanların ruhlarını şekillendiren faal güçlerdir. Okuyucu hayatın kötü ve iyi düşüncelerini onun romanlarında iyi dengelenmiş bir şekilde bulabilmektedir. Sienkiewicz hayatı, yaşanmaya değer iyi bir şey olarak tasvir etmektedir.

Sienkiewicz'in hayat analizi illaki ve sadece patolojik değildir. Onun romanlarında gerçek hayatta olduğu gibi sadece hasta insanları değil sağlıklı insanları da bulabiliyoruz. O romanlarını boyayabilmek için renklerini alacakaranlıktan ve şafak vaktinden almaktadır. Bunu yaparak enerjimizi artırmakta ve karar verilmesi zor fakat insanlık var oldukça var kalacak olan ebedi sorunlar hakkında düşünmemiz için yeteneklerimizi harekete geçirmektedir.

Sienkiewicz, Zola'nın suçu, hastalığı, leş gibi kokan şeyleri ve tezeği sevmesinin aksine yeşil bahçeleri, çiçek kokularını, sağlığı ve erdemi tercih etmektedir. L'âme humaine'i [insan rûhunu] la bête humaine'e [insan cesedine] tercih etmektedir.

Kahramanları bir eldiven giymediğinde bile Sienkiewicz hiçbir zaman görgüsüz değildir. Çok sevdikleri Paris'in dışına çıkamayan Fransız

yazarların çoğunluğunun aksine Sienkiewicz'in insanların sadece belli tiplerini ele almaması, onları ülkenin sadece bir yerinden seçmemesi, Sheakespeare ve Molière ile kendisini bu noktada ortak kılmaktadır. Sienkiewicz'in romanlarında, her çeşit insan bulunabilir, basit bir köylü ve mütevazı bir asilden tutun da krallar tarafından lord ilan edilmiş mağrur adamlara kadar farklı insanlar bulunabilir.

Dogma Olmadan romanında, ustaca ve özlüce söylenmiş çok keskin ve sivri gözlemler bulunmaktadır. Ruhun birçok hali, her zaman çok derin olarak ele alınmasa da en azından sanatla ifade edilmektedir. Polonya'da hüküm süren destansı lirizmi ve poetik etkileyiciliği göz önünde bulundurduğumuzda bu alandaki hüneri diğer yazarlarınkinden çok daha büyüktür. Modern edebiyatta insanın vasıflarını sınıflandırmak için vecizeler bulmak ve onları daha sonra kendi ahbaplarına uygulamaya meraklı kimseler *Toprağın Çocukları* romanını okumalıdırlar.

İstediği zaman kitaplığından bir kitap alıp bu kitapta kendisini düşünceli kılacak veya sıradan hayatı unutturmaya muktedir bir şeyler bulabilecek bir kütüphaneye sahip olmak isteyen az sayıdaki bencil kişiler *Quo Vadis?*'i almalıdırlar. Çünkü bu romandaki sayfalar okuyucuyu güzelliği ve yüceliği ile rahatlatmakta ve okuyucuyu etrafındakilerden ayırıp kendi içine, yani bazen içimizde hissettiğimiz daha iyi bir adama doğru götürmektedir. Okuyucu bu kitabı okurken, sayfalara bazen kalemiyle bazen de hatıralarıyla izler bırakmalıdır.

Bu kitapta Sienkiewicz yeni bir adamı canlandırmıştır ve bu rakipsiz esere yapılacak herhangi bir övgü, tıpkı güneşin güzelliği karşısında sönük kalan bir lamba gibi kalacaktır. Örneğin, "Sienkiewicz Neron devri hakkında kusursuz bir çalışma yapmış, muhteşem yeteneği ve plastik imgelemi tarihsel zeminde en güçlü resimleri yaratmış" deseydim bu kitap ile karşılaştırıldığı zaman çok da iyi bir övgü olmayacaktı. İnsan bu kitabı okurken titremez ve kanı donmaz mı?

Quo Vadis?'te, efendileri için mozaikler taşıyan kölelerden tutun da her an enfes vazosunu öpen, güzel şeylere vurulmuş asilzadelere kadar bütün Eski Roma, sanki sihirli bir güçle tekrardan diriltilmiş harabelerin ve ölülerin karşımıza çıkması gibi, gözümüzün önünde durmaktadır.

Yanan Roma'nın daha iyi bir tasviri başka bir eserde bulunmamaktadır. Okurken gözümüzün önündeki her şey kırmızıya ve duyduğumuz her şey

bir kargaşaya dönüşmektedir. Sezar ile savaşmak için yeterince güçlü olmadığını hisseden ve bu yüzden Roma'yı terk edecek olan korkmuş Aziz Petrus'un tepede beliren İsa ile karşılaşması, dünya edebiyatının en güçlü pasajlarından biri olarak kalacaktır.

Bu harika -acaba en iyi tarihî roman diyebilir miyim?- romanı okuduktan ve derin kavrayışına, ustaca işlenişine, güzel diline, devrin güçlü tasvirine, adet ve geleneklerin plastik anlatımına, havarilerin heyecanına, Roma medeniyetinin inceliğine, eski dünyanın çöküşüne hayran kaldıktan sonra şu soru akıllara gelmektedir: Yazarın bütün kitaba yayılmış olan baskın düşüncesi nedir? Meydanlarda öldürülen Hristiyanların feryadıdır: Pro Christo [İsa için]!

Sienkiewicz Hristiyan inancını bir temel olarak, yani insanlığın günlük hayatlarındaki mücadelesini ve yüklerini kaldırabilecek tek yardım olarak görmektedir. Şahsi tecrübesi kadar çalışmaları da onu İsa'ya inanmış kılmaktadır. Sienkiewicz, dinin bütün insanlar için iyi olduğunu söyleyen kişilerden değildir. Sienkiewicz, insanın kalbinin yakınına dokunan bir soruda böyle bir ayıbın gölgesini kabul etmez zaten. Herkesin acının mevcudiyetinde ve kaderin muammasında, adaletin zıtlığında, ölümün ağlamasında, ümitlerin zorluğunda olduğunu bilmektedir. Uçurumu geçmenin tek yolunun iman kanatlarıyla uçuş olduğuna ve uçurumun genel ve mutlak kanunlara teslimiyet ve Baba'nın sonsuz iyiliğine güven arasında olduğuna inanmaktadır.

Zaman geçmekte ve kendisiyle beraber insanları, doktrinleri ve sistemleri taşımaktadır. Birçok yazar uygarlık mirasında bir dizi kitap olarak kalmaktadır ve bu kitaplarda şüphecilik ve kayıtsızlık, sonuç ve kesinlik yönünden eksiktir. Sienkiewicz'in epik olduğu kadar lirik olan harika şiiri de işte bu bağlamda edebiyata dahil olmuştur.

Belles lettres'te [edebiyatta] nesnellik hakkındaki haklı yakınmayı takdir etmeme rağmen yas tutmayacağım. Fakat şimdi sorun şiirin ne olacağı değildir, şiirin olup olmayacağı meselesidir. Toplum, Zola'nın realizminden ve onun karikatürlerinden yorulmuştur; Loti'nin etkileyici portresel tasvirlerinden değil ressamların renklerinin kataloglarından; İbsen'in derinliğinden değil onun saçma taklitçilerinden yorulmuştur.

Bana öyle geliyor ki toplum, tartışan ve düşünen, resmetmek isteyen fakat hissetmeyen, arkeoloji yapan fakat izlenim veremeyen şiirden nefret

edecektir. İnsanlar şiiri; başlangıçta olduğu gibi en derindeki özüne, kelimelerin tek başlarına uçuşuna, iç melodiye, en mükemmel sanat olan seslerin sanatına yani şarkılara döndürecektir. İnanıyorum ki şiir gelecekte dinleyiciler bulacaksa, insanlar şairleri, akıl ermeyen başlangıçlardan birisi olarak kabul edilen Paul Verlaine’ın kelimelerini tekrar etmelidirler:

“De la musique encore et toujours.” [Tekrar ve tekrar yine müzik.]

Toplumsal bir bakış açısıyla kimsenin Sienkiewicz’in nesnelliğinden korkmasına gerek yoktur. Onun nesnelliği, düşünceyle temellenmiş derin bir hayat bilgisi tarafından meydana gelen yiğit bir lirizm ve epiktir. Birçok yoldan yürümüş, birçok şeyi öğrenmiş, yeterince acıyı tatmış, önemsiz şeyleri bırakmış bir şair, belki de şimdiye kadar kendisinin farkında olmadan, kendisi gibi tek bir amacı olan bir adamı fark etmiştir: Bütün insani hallerin üstünde “ipek böceklerinin kozalarını ördükleri gibi aşkı örmüştür”.

S. C. de Soissons

Muzıkacı Yanko ve Kamyonka

Henryk Sienkiewicz

Çeviren

Ahmet Rasim

“Polonya meşâhir-i üdebâsından Henrik Senkiyeviç’in gayet edebane yazılmış bir hikâye-i meşhuresidir. Mütercimi Ahmed Rasim Bey’dir. Pek ziyâde beğenilmiştir.

Fiyatı: 60 paradır.”

(Devrin matbuatından bir ilan)

DİPNOTLAR

[1] Dipnot olarak belirtmekte fayda var; müellifin isminin Türkçede doğru yazılışı ve okunuşu Nobel Ödülü kapsamında değerlendirilecek kadar zordur.

“Nobel Edebiyat Ödülü’nü alan ilk Türk yazar” Orhan Pamuk’u siyasi nedenlerle Türk olarak kabul etmeyen kimi çevrelerin, aile kökleri nedeniyle Türk olma ihtimali olan Henryk Sienkiewicz’i Pamuk’a gore daha Türk addedip Nobel’i kazanan ilk Türk olarak kabul ettiklerini de ironik bir not olarak iletelim.

[2] Bu hikayenin orjinal ismi *Lux in Tenebris Lucet* olup, Ahmet Rasim tarafından hikâye kahramanının ismine atıfla Kamyonka olarak değiştirilmiştir. *Kamyonka*, Lehçe aslında ve İngilizce tercümesinde Kamionka şeklinde yazılmıştır. Biz burada Osmanlıca söyleyişi esas alıp *Kamyonka* şeklinde ifade ettik.

[3] Bu yazı, S.C. de Soissons’un Henryk Sienkiewicz’in İngilizce’ye *So Runs The World* (1898) şeklinde tercüme edilen eserinin başına yazdığı makaledir. Kadir Filiz tarafından dilimize kazandırılmıştır.